

16. Кононенко В.В. Суспільно-політичні настрої та моральний стан населення України в повоєнний період (1945 – 1953 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 /В.В. Кононенко. Вінниця, 2004. 28 с.

17. Мельник В. П. Соціальний захист осіб з інвалідністю: теоретико-правові проблеми: монографія. Київ.\ь: Вид-во «ПВГОІ «Видавництво Людмила», 2018. 420с.

18. Гордієнко Г. М., Радянський режим та інваліди вітчизняної війни в УРСР у перші післявоєнні роки. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія "Історичні науки". Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. Київ : Гельветика, 2023. - Т. 34 (73) № 1. - С. 24-33. Бібліогр. : с. 32-33

19. Наливайко І. Теоретико-правова характеристика соціального захисту учасників бойових дій в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2022. №2. С. 179-186.

УДК 342 : 349.2

DOI: 10.32751/2617-5967-2024-03-05

Руденко М.В.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного та приватного
права Східноукраїнського національного університету
ім. В. Даля, Заслужений юрист України.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8461-7627>*

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ТРУДОВИХ ФУНКЦІЙ ТА ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті на підставі аналізу наукових позицій, міжнародних та національних нормативно-правових актів зазначається, що система прокуратури України є єдиною та багаторівневою, де кожен співробітник може поєднувати два статуси – бути як суб'єктом з адміністративно-правовим статусом, так і з трудовим. З'ясовано, що з огляду на специфіку діяльності прокуратури професійний розвиток працівників прокуратури є важливим фактором ефективного виконання покладених на них державних та трудових функцій, особливо в умовах реформування органів прокуратури. Вказується, що кожна прокуратура в різних країнах формується відповідно до національного законодавства, відрізняючись одна від одної своїм статусом та покладеними функціями. Робиться висновок, що об'єднуючими ознаками різних моделей прокуратур в країнах, що аналізуються, є повага до професіоналізму через чесність і незалежність прокурора, сильні органи прокурорського самоврядування та ефективна координація зусиль різних правоохоронних органів на національному рівні. Вказується, що професійний розвиток працівників прокуратури є запорукою успішного функціонування системи кримінального правосуддя. Поняття «професіоналізм працівників прокуратури» має включати як елемент - глибоке розуміння своєї професійної сфери, що включає як етичні правила, так і сутність прав людини, професійну ідентичність і розуміння контексту, у якому вони працюють, а також деякі більш практичні питання, що стосуються роботи прокурорів, які потребують від працівника прокуратури постійного розвитку та самовдосконалення.

Аналіз Професійного стандарту «Прокурор» дозволяє вказати на закріплення певних цифрових компетентностей, що безумовно, є прогресивним, однак також вказує на неврегульованість такого питання як «цифровий етикет прокурорів», який визначав би важливі обов'язкові моменти у комунікативних процесах професійної діяльності цифрового формату. Робиться висновок, що цифровізація діяльності органів публічної влади, у тому числі прокуратури, є одним із ключових завдань розвитку нашої держави та необхідним інструментом подолання корупції. Цей процес включає такі необхідні елементи, зокрема, повноцінну роботу електронного кримінального провадження E-case, публічного дашборду Єдиного реєстру досудових розслідувань та інших ініціатив, які є необхідними для цифровізації правоохоронної сфери.

Ключові слова: органи прокуратури, правове регулювання, праця, працівник, працівник прокуратури, прокуратура, професійний розвиток, професіоналізм працівників прокуратури, трудові відносини, трудові функції, цифрові компетентності, цифровізація.

The article, based on the analysis of scientific positions, international and national regulations, states that the system of the Prosecutor's Office of Ukraine is unified and multi-level, where each employee can combine two statuses - being both a subject with an administrative-legal status and with a labor-legal one. It is determined that, given the specifics of the prosecutor's office, the professional development of prosecutors is an important factor in the effective fulfillment of their assigned state and labor functions, especially in the context of the reform of the prosecutor's office. It is indicated that each prosecutor's office in different countries is formed in accordance with national legislation, differing from each other in their status and assigned functions. It is concluded that the unifying features of different models of prosecutor's offices in the analyzed countries are respect for professionalism through the honesty and independence of the prosecutor, strong bodies of prosecutorial self-government and effective coordination of efforts of various law enforcement agencies at the national level. It is indicated that the professional development of prosecutors is the key to the successful functioning of the criminal justice system. The concept of «professionalism of prosecutors» should include as an element - a deep understanding of their professional field, which includes both ethical rules and the essence of human rights, professional identity and understanding of the context in which they work, as well as some more practical issues related to the work of prosecutors, which require constant development and self-improvement from the prosecutor's office employee. The analysis of the Professional Standard «Prosecutor» allows us to point to the consolidation of certain digital competencies, which, of course, is progressive, but also indicates the lack of regulation of such an issue as «digital etiquette of prosecutors», which would define important mandatory points in the communicative processes of professional activity in digital format. It is concluded that the digitalization of the activities of public authorities, including the prosecutor's office, is one of the key tasks of the development of our state and a necessary tool to overcome corruption. This process includes such necessary elements, in particular, the full operation of the electronic criminal proceedings E-case, the public dashboard of the Unified Register of Pre-trial Investigations and other initiatives that are necessary for the digitalization of the law enforcement sphere.

Key words: prosecution bodies, legal regulation, labor, employee, prosecutor's office employee, prosecutor's office, professional development, professionalism of prosecutors, labor relations, labor functions, digital competencies, digitalization.

Прокуратура, як інститут державної влади, є гарантом захисту прав і свобод громадян, а також інтересів суспільства та держави. Працівники прокуратури, наділені владними повноваженнями, здійснюють функції, пов'язані з реалізацією завдань державної рівня, що зумовлює високий рівень відповідальності та напруження в їх роботі. Система прокуратури України є єдиною та багаторівневою, де кожен співробітник може поєднувати два статуси, та бути як суб'єктом з адміністративно-правовим статусом, так і з трудовим, тобто суб'єктом трудових правовідносин. З огляду на специфіку діяльності прокуратури, ці правовідносини можуть зазнавати змін, що потребує забезпечення захисту трудових прав прокурорів та їх постійного професійного розвитку та адаптації до сучасних умов. Професійний розвиток працівників прокуратури є важливим фактором ефективного виконання покладених на них державних та трудових функцій, особливо в умовах реформування органів прокуратури.

Зазначимо, що правовою підставою для здійснення державних та трудових функцій працівниками прокуратури є чинне законодавство, яке модернізується відповідно до процесів реформування прокуратури. Так, основними нормативно-правовими актами у цій сфері є ЗУ «Про прокуратуру» (2014 р.) [1], який визначає засади правового регулювання організації та діяльності прокуратури, закріплює статус прокурора, та зазнав суттєвих якісних змін щодо структури органу, розмежування адміністративних та прокурорських посад тощо. Надалі реформування органів прокуратури тривало через внесення змін до Конституції, які позбавили прокуратуру функції загального нагляду; відбулось закріплення конституційних функцій прокуратури шляхом скасування окремого розділу VII Конституції України та включення прокуратури до системи правосуддя; шляхом утворення органів прокурорського самоврядування; зміни були закріплені через прийняття ЗУ від 19.09.2019 р. № 113-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» (далі – Закон № 113-IX [2]) та Порядку проходження прокурорами атестації, затвердженого наказом Генпрокурора від 03.10.2019 № 221 (далі – Порядок № 221 [3]). Відповідно до цих основних актів, відбулася атестація прокурорів, яка мала три етапи: 1) складення іспиту у формі анонімного тестування з використанням комп'ютерної техніки з метою виявлення рівня знань та умінь у застосуванні закону, відповідності здійснювати повноваження прокурора; 2) складання іспиту у формі анонімного тестування на загальні здібності та навички з використанням комп'ютерної техніки; 3) проведення співбесіди з метою виявлення відповідності прокурора вимогам професійної компетентності, професійної етики та доброчесності. Для оцінки рівня володіння практичними вміннями та навичками прокурори виконувалося письмове практичне завдання [4]. У травні 2021 р. основний етап атестації було завершено та підбиті підсумки: на центральному рівні, в ОГП, атестацію успішно пройшла й була прийнята на роботу в новій структурі менше ніж половина з 1 339 прокурорів. На обласному рівні з 3 160 прокурорів близько 1/3 не пройшли переатестацію. І, нарешті, у місцевих прокуратурах не пройшли атестацію приблизно 2 200 прокурорів із 6 700, тобто також 1/3 [5, с. 103].

Вважаємо, що шлях реформування прокуратури був непростий, і деякі процеси досить тривають, однак вони наблизили національну систему прокуратури до міжнародних стандартів, включаючи відповідність зі стандарти ООН, такими як Керівні принципи щодо ролі прокурорів (1990) та [стандартами Ради Європи, включно з висновками Венеціанської комісії щодо України та інших держав](#). В цьому аспекті, справедливою виглядає позиція

Я. Берназюка, який вказує, що прийняття цих законодавчих змін суттєво вплинуло на конституційно-правовий статус прокуратури, який також змінився у зв'язку із існуванням ряду зобов'язань Української держави перед Радою Європи [6].

Аналіз наданого Звіту Європейської комісії 2024, як одного з процедурних етапів вступу України до ЄС дозволяє вказати про те, що в Україні відзначено певний рівень готовності судової системи до боротьби з корупцією та дотримання засадничих прав людини і досягнення певного прогресу, але водночас рекомендовано досягти подальшого прогресу у запровадженні прозорого та заснованого на заслугах відбору прокурорів на керівні посади та зміцнення дисциплінарної системи для прокурорів, шляхом внесення змін до нормативно-правової бази та вжиття необхідних інституційних заходів [7, с.6]. Тобто внесення змін до нормативно-правових актів, які регулюють діяльність прокурорів, є необхідним етапом адаптації національного законодавства до стандартів ЄС та процедурним етапом щодо вступу України в ЄС.

Зазначимо, що вивчення закордонного досвіду є важливим інструментом для удосконалення діяльності прокуратури, забезпечення її відповідності міжнародним стандартам та підвищення ефективності її роботи. Так, наприклад, ефективні моделі організації та діяльності прокуратури в зарубіжних країнах можуть бути адаптовані та впроваджені в національній системі, що сприятиме приведенню національного законодавства та практики діяльності прокуратури у відповідність до міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та забезпечення законності. В цьому аспекті переконливою виглядає позиція Р.С. Мельника відносно того, що зарубіжний досвід сприяє розширенню уявлень про досліджувані правові явища, допомагає по-іншому поглянути на ту чи іншу проблему, порівняти наші здобутки з досягненнями іноземних колег, не витратити час на вирішення питань, які вже знайшли вирішення в зарубіжних виданнях [8, с. 55].

Якщо надати загальну характеристику діяльності прокуратури в інших країнах, то у науковій літературі існує поділ країн на чотири групи за критерієм місця прокуратури в системі органів державної влади [9, с. 159-160]: а) країни з інтеграцією органів прокуратури до міністерства юстиції, де прокуратура є частиною Міністерства юстиції, але може функціонувати при судових органах або належати до суддівського корпусу; б) країни з інтеграцією органів прокуратури до судової системи, де прокуратура повністю включена до судової системи, діючи при судах або маючи адміністративну автономію в рамках судової влади; в) країни автономного функціонування органів прокуратури, де прокуратура є незалежною системою, підзвітною главі держави або парламенту; г) країни без прямого аналога органів прокуратури, в таких країнах інститут прокуратури або його прямий аналог відсутній.

Вважаємо, що ця класифікація є важливою з точки зору розуміння функціонування та організації прокуратури в різних країнах світу, дозволяє порівняти моделі організації прокуратури та їх вплив на ефективність діяльності прокуратури в процесі їх подальшого розвитку. Аналізуючи нормативно-правові акти закордонних країн та наукову літературу можна виділити такі спільні характеристики та відмінності у діяльності органів прокуратури та прокурорів у таких країнах як, Англія, Німеччина та Франція. Спільними ознаками вбачаємо: забезпечення законності та правопорядку: так у всіх трьох країнах прокуратура відіграє ключову роль у забезпеченні дотримання законів та підтримці правопорядку (прокурори здійснюють нагляд за законністю дій органів влади, розслідують

злочини та забезпечують притягнення винних до відповідальності); безпосередня участь у кримінальному судочинстві (прокурори в Англії, Німеччині та Франції беруть активну участь у кримінальному процесі, представляючи обвинувачення в суді та забезпечуючи виконання судових рішень); захист інтересів суспільства (діяльність прокуратури в усіх трьох країнах спрямована на захист інтересів суспільства, забезпечення справедливості та законності).

Виокремлюючи відмінності, зазначимо, що в представлених країнах по-різному визначається **місце прокуратури у системі органів влади**. В Англії та Уельсі існує незалежний орган - Королівська прокуратура (CPS), який відокремлений від поліції та уряду. На думку, німецьких експертів прокуратура в Німеччині не є частиною незалежної судової системи та належить до виконавчої влади. Проте Федеральний конституційний суд Німеччини (BVerfG) розглядає її як частину судової системи, наділену обов'язком підтримувати громадський порядок та організаційно закріпленими повноваженнями щодо судів. Прокуратура ж у Франції є частиною Міністерства юстиції та підпорядковується йому.

Відповідно є відмінності і у здійсненні **повноважень та функцій** прокуратури, так прокуратура Англії та Уельсу відповідає за кримінальне переслідування, вирішує питання щодо пред'явлення обвинувачення, визначає статті обвинувачення, надає консультації поліції, готує та представляє справи в суді, а також надає підтримку потерпілим та свідкам. Прокуратура в Німеччині розслідує справи та здійснює кримінальне переслідування, виступаючи в суді як обвинувач; бере участь у судовому процесі як незалежна сторона; забезпечує виконання судових рішень. Прокуратура у Франції бере участь у цивільному та адміністративному судочинстві, здійснюючи нагляд за виконанням законів та судових рішень, а також захищаючи інтереси держави та громадян у випадках, прямо визначених законом.

Щодо питання незалежності прокуратури в цих країнах, то Королівська прокуратура Англії та Уельсу є незалежним органом, що забезпечує об'єктивність та неупередженість прийняття рішень. Основним завданням CPS є забезпечення відповідальності осіб, винних у скоєнні злочинів. Діяльність прокурорів регулюється Кодексом професійної етики, який вимагає від них справедливості, об'єктивності та незалежності. Прокурори повинні бути впевнені в наявності достатніх доказів для обґрунтування обвинувачення та переконані, що обвинувачення відповідає інтересам суспільства [10, р. 67].

Прокурори в Німеччині не є незалежними, оскільки вони підзвітні своїм керівникам (старшими прокурорами, Генеральним прокурором тощо) та зобов'язані виконувати їхні інструкції. Незалежність гарантується лише суддям, відповідно до статті 97 Основного закону (GG) [11]. Компетенція прокуратури визначається компетенцією суду, при якому вона діє. Суди та прокуратура в Німеччині співпрацюють між собою, намагаючись, в межах своєї компетенції, спільно досягти справедливих рішень. У науковій літературі вказується, що прокуратура в Німеччині виконує три завдання: по-перше, вона розслідує справи та здійснює кримінальне переслідування, виступаючи в суді як обвинувач; по-друге, вона бере участь у судовому процесі як незалежна сторона; по-третє, вона забезпечує виконання судових рішень [6, с. 40]. Варто зазначити, що міжнародна спільнота загалом позитивно оцінює ефективність та дієвість німецької прокуратури [10, р. 68]. Однак, експерти вказують на одну з ключових проблем Німеччини - це кадрове питання, яке посилюється неминучою хвилею виходів на пенсію в судовій системі. У Тюрингії, наприклад, 2/3 суддів

та прокурорів вийдуть на пенсію до 2031 р. (за інформацією Міністерства юстиції цієї землі). За даними Міністерства юстиції Рейнланд-Пфальца, приблизно 23,5% з нинішніх 987 суддів та прокурорів вийдуть на пенсію до 2026 р., і близько 34% щороку протягом наступних восьми років. За даними Німецької асоціації суддів, близько 40 % усіх суддів та прокурорів по всій країні вийдуть на пенсію до 2030 р., - вказує у своєму дослідженні Д. Павленко [10, р. 68].

Прокуратура у Франції також не є незалежним органом, оскільки вона є частиною Міністерства юстиції. Структура прокуратури відповідає структурі судової системи. Усі прокурори призначаються та звільняються Президентом республіки за рекомендацією Міністра юстиції. Генеральний прокурор здійснює нагляд за всіма посадовими особами прокуратури, враховуючи компетенцію апеляційного суду. У цивільному судочинстві прокурор бере активну участь у розгляді справ як незалежна або третя сторона. Проте участь прокурора у цивільному судочинстві обмежується справами, прямо визначеними законом [12]. Прокурор також бере участь у розгляді адміністративних справ, здійснюючи нагляд за виконанням законів, судових рішень та домагаючись виконання, коли це необхідно в інтересах суспільства. Прокурор не займає жодну сторону, а бере участь як представник держави в суді. Обов'язкова участь прокурора в судових провадженнях передбачена законом для справ, що стосуються питань державної ваги, громадянства, законності реалізації майна збанкрутілого підприємства тощо, а також питань, пов'язаних із захистом інтересів громадян з обмеженими можливостями (осіб з інвалідністю, неповнолітніх, психічно хворих) [12].

Наступною країною, на дослідженні особливостей діяльності прокуратури якої ми зупинимося, є Республіка Польща. Вважаємо, що вивчення позитивного досвіду реформування цієї системи прокуратури, зокрема, у забезпеченні її незалежності та ефективності може бути корисним для України при пошуку оптимальних шляхів реформування власної прокуратури з огляду на наші євроінтеграційні прагнення. Зазначимо, що правова модернізація правового статусу прокуратури в Польщі була здійснена у 2010 р. і стосувалася розподілу повноважень між Генеральним прокурором та Міністром юстиції (було запроваджено обмеження терміну повноважень для Генерального прокурора, апеляційних, окружних та повітових прокурорів, обмеження слідчих дій прокурора, тощо). Станом на 2022 р. статус прокуратури в Республіці Польща визначається Конституцією [13] та Законом про прокуратуру [14] зі змінами та доповненнями.

Зміни від 30.03.2010 р. у Закон про прокуратуру від 20.06.1985 р. закріпили статус незалежного державного органу (була виведена з системи Міністерства юстиції, а посада Генерального прокурора була відокремлена від посади Міністра юстиції). На думку польських науковців, законодавець намагався забезпечити незалежність прокуратури в Республіці Польща від органів виконавчої влади та вивести її з-під виконавчої гілки влади. Проте Закон Польщі «Про прокуратуру» не містить положення, яке б прямо вказувало на незалежність прокуратури від виконавчої влади. Деякі польські дослідники вважають, що для визначення місця прокуратури в системі органів державної влади Республіки Польща необхідний новий закон, оскільки до чинного Закону «Про прокуратуру» було внесено багато змін, які не є повністю узгодженими. Крім того, визначення конституційного статусу прокуратури в Польщі є необхідним для чіткого розуміння того, якою має бути прокуратура в Республіці Польща [15, с. 145].

Основними завданнями прокуратури Польщі є забезпечення дотримання законності

та боротьба зі злочинністю. Для цього прокурори мають право проводити розслідування, підтримувати обвинувачення в суді, брати участь у судових справах (як цивільних, так і кримінальних), а також звертатися до суду з клопотаннями щодо порушення трудових чи соціальних прав громадян. Крім того, прокуратура стежить за виконанням рішень про позбавлення волі, співпрацює з науковими установами для вивчення причин злочинності та її запобігання, оскаржує судові рішення в адміністративних справах та виконує інші функції, передбачені законом [15, с. 146]. Незважаючи на те, що прокурор є незалежним у своїй діяльності, він зобов'язаний виконувати накази та розпорядження вищого керівництва. Для забезпечення незалежності прокуратури в Польщі існує Національна рада прокуратури, яка складається з 25 членів. Цей орган забезпечує незалежність прокурорів, надає консультації щодо законопроектів, пов'язаних з кримінальним переслідуванням, заслуховує звіти Генерального прокурора та обирає кандидатів на цю посаду. Крім того, Національна рада прокуратури виконує функції дисциплінарного суду для Генерального прокурора [15, с. 146].

При співвідношенні процесів реформування правового статусу прокуратури в Україні та Польщі, важливим та спільним аспектом модернізації її організації та діяльності в двох країнах є чітке визначення її місця в конституційно-правовій системі державної влади, що включає визначення її положення серед інших гілок влади та державних органів, які забезпечують права і свободи громадян, а також законні інтереси суспільства та держави. Аналізуючи досвід Польщі, особливо зміни, що відбулися після 2010 року, можна спостерігати тенденцію до виведення прокуратури з-під безпосереднього підпорядкування виконавчій владі. Це може відбуватися шляхом набуття нею незалежного статусу або шляхом поступового включення до структури судової гілки влади. Останній варіант, на думку деяких вчених, може бути оптимальним для майбутніх трансформацій конституційно-правового статусу української прокуратури. Вважаємо, що на ці роздуми та появу наукових суперечностей підштовхнули зміни до Конституції України, коли було виключено розділ «Прокуратура» та закріплена ст. 131-1 в розділі «Правосуддя». А.С. Шапошник у своїй роботі, аналізуючи можливість віднесення прокуратури до судової гілки влади, детально аналізує положення Конституції, ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» та визначає, що прокуратура ніяк не може бути суб'єктом судової влади [16]. Щодо віднесення прокуратури до правосуддя, більшість науковців вважають це недоцільним, оскільки прокуратура хоч і бере участь у реалізації основної функції судової влади здійсненні правосуддя, але як представник обвинувачення, тобто як сторона справи, а отже тут відсутня нейтральна позиція, яка є основною ознакою суб'єкта судової влади.

Ще одним важливим моментом, з огляду на триваючу агресію російської федерації проти України, є аналіз позитивного досвіду Польщі у сфері адміністративно-правового забезпечення організації діяльності військових прокурорів та надання військовим прокурорам статусу військовослужбовців, що забезпечить більш ефективне процесуальне керівництво досудовими розслідуваннями військових злочинів, а також перехід від паперового до електронного кримінального провадження.

Підсумовуючи, зазначимо, що аналіз діяльності органів прокуратури в різних країнах, дозволяє констатувати, що кожна прокуратура в цих країнах формується відповідно до національного законодавства, таким чином відрізняючись одна від одної. Деякі органи прокуратури входять до складу Верховного Суду, деякі – до складу виконавчої влади (Міністерства юстиції), а деякі є окремими незалежними органами (як і прокуратура в

Україні – є незалежним та самостійним органом, який виконує особливі функції, які не надані іншим органам влади). Вчені вказують, що хоча у державах із давніми демократичними традиціями місце й роль прокуратури відрізняються, водночас традиційною є функція прокуратури з підтримання державного обвинувачення в суді та важлива правозахисна роль. З огляду на це повноваження прокурорів поза межами системи кримінального правосуддя має бути врегульовано законом. Необхідно забезпечити незалежність прокурорів у здійсненні такої діяльності. Прокурори повинні діяти відповідно до закону, об'єктивно, справедливо, неупереджено, прозоро та конфіденційно [17].

Головною спільною рисою для всіх моделей прокуратур зарубіжних країн, є неухильне дотримання принципів політичної нейтральності та незалежності працівників прокуратури, відсутність особистої зацікавленості під час розгляду справ, здійснення захисту інтересів держави під час судових процесів, - вважає А.С. Шапошник [16, с. 7]. Об'єднуючими ознаками різних моделей прокуратур в інших країнах є повага до професіоналізму через чесність і незалежність прокурора, сильні органи прокурорського самоврядування та ефективна координація зусиль різних правоохоронних органів на національному рівні, - справедливо зазначають Є. Крапивін та Д. Писаренко [18].

Продовжуючи, зазначимо, що незалежність органів прокуратури є фундаментальною вимогою організації та функціонування прокуратури в країнах ЄС, так і в Україні. Це означає, насамперед, незалежність від законодавчої та виконавчої гілок влади та, що не менш важливо, – від судів. Рада Європи ухвалила значну кількість документів, що регулюють такі відносини. Наприклад, Рада суддів РЄ та Рада прокурорів РЄ, до яких Комітет міністрів РЄ звернувся з проханням прокоментувати відносини між судьями та прокурорами, у Бордоській декларації погодилися, що судді та прокурори повинні бути незалежними у здійсненні своїх повноважень і діяти незалежно один від одного. Водночас вони зазначили, що прокурори й суди мають різні, але взаємодоповнювальні функції, належне виконання яких гарантує справедливе, неупереджене та ефективне здійснення правосуддя. До того ж у звіті йдеться про незалежність у сенсі «невтручання», що означає, що прокурор є вільним від неналежного внутрішнього та зовнішнього тиску. Загалом умовами справедливого відправлення правосуддя є рівність прав сторони обвинувачення та сторони захисту, повага до незалежності судів, дотримання принципу поділу влади та обов'язковість остаточного судового рішення [19].

На нашу думку, забезпечення виконання повноважень українськими прокурорами відповідно до принципів верховенства права, законності, об'єктивності, справедливості, неупередженості, прозорості та конфіденційності, викликає необхідність формування висококваліфікованих фахівців, які постійно вдосконалюють свій професійний рівень. Професійний розвиток є критично важливим для забезпечення ефективного та справедливого функціонування системи кримінального правосуддя. Набуття злочинністю транснаціонального характеру, надзвичайно швидший темп розвитку технологій, триваючі військові конфлікти викликають необхідність посиленних вимог до працівників прокуратури щодо постійного вдосконалення знань та навичок з метою успішно протистояння новим викликам та ефективного виконання покладених на них функцій.

Стратегія розвитку прокуратури на 2021-2023 [20] спрямована на розвиток принципів ефективності, професійності, незалежності та відповідальності в діяльності прокуратури, ефективного здійснення заходів з оцінювання відповідності прокурорів критеріям фахової компетентності, доброчесності та професійної етики, посилення гарантій

професійного розвитку працівників прокуратури. Розробники Стратегії одним із напрямів визначили цифрову трансформацію органів прокуратури як необхідну умову підвищення ефективності діяльності прокуратури. Водночас, слід зазначити, що реалізація зазначеної стратегії пригальмувалася через повномасштабне вторгнення РФ у 2022 р., яке вимагало швидкого реагування на виклики війни. Так, зокрема, було внесено зміну до вищезазначеної стратегії щодо впровадження підходу, орієнтованого на постраждалих і свідків у справах про сексуальне насильство, пов'язане зі збройним конфліктом, що базувався на основних європейських стандартах, визначених, зокрема, Глобальним кодексом поведінки для осіб, які збирають і використовують інформацію про систематичне сексуальне насильство в умовах конфлікту (Кодексу Мурад), та спрямований на удосконалення системи спеціалізації правоохоронців щодо розслідування фактів сексуального насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом, передусім в органах прокуратури, зокрема шляхом створення спеціалізованих підрозділів.

Одним з видів професійного розвитку та адаптації до сучасних умов є навчання прокурорів відповідно до Положення про систему підвищення кваліфікації прокурорів [21], з п. 1 розділу V якого визначає засади підготовки (навчання) прокурорів Офісу Генерального прокурора, обласних, окружних прокуратур у Тренінговому центрі прокурорів України та його регіональних відділеннях, що сприяє підвищенню професійної компетентності та стандартів професійної етики прокурорів і державних службовців органів прокуратури на основі позитивного досвіду прокурорської діяльності й інноваційних форм навчання, набуттю практичних навичок і розвитку особистісних компетенцій, розвитку професійних компетенцій прокурора тощо, упровадженню кращого міжнародного досвіду з підготовки прокурорів. На обов'язок вдосконалювати свій професійний рівень та з цією метою підвищувати кваліфікацію, вказано у ч. 2 ст. 19 ЗУ «Про прокуратуру» [1] та зазначається, що прокурор має періодично проходити підготовку у Тренінговому центрі прокурорів України, що має включати вивчення правил прокурорської етики.

Професійний розвиток прокурорів в інших країнах має спільні риси. Так, у Великій Британії існує спеціальна програма навчання для прокурорів, яка включає як теоретичні, так і практичні заняття та регулюється Crown Prosecution Service; у Франції - здійснюється École nationale de la magistrature, ця школа пропонує різні програми навчання для суддів та прокурорів; у Німеччині цей аспект регулюється Федеральним міністерством юстиції, яке пропонує систему безперервного професійного навчання для прокурорів, що включає курси підвищення кваліфікації та обмін досвідом з колегами з інших країн. У Польщі професійний розвиток прокурорів здійснюється у школі Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, яка пропонує різні програми навчання для суддів та прокурорів, включаючи міжнародні програми обміну досвідом.

Аналіз національного та закордонного досвіду щодо підвищення кваліфікації та вдосконалення професійного рівня прокурорів дозволяє виокремити такі загальні риси, а саме: а) безперервність професійне навчання, так прокурори повинні мати можливість постійно вдосконалювати свої знання та навички, беручи участь у курсах підвищення кваліфікації, семінарах та конференціях; б) обмін досвідом з колегами з інших країн як важливий елемент професійного розвитку прокурорів. Міжнародні програми обміну дозволяють прокурорам ознайомитися з кращими практиками інших країн та застосувати їх у своїй роботі. Міжнародна асоціація прокурорів (далі – МАП) на сьогодні є єдиним

неурядовим та неполітичним всесвітнім об'єднанням прокурорів із спеціальним консультативним статусом при ООН, що налічує близько 130 організаційних членів та об'єднує індивідуальних учасників з більш ніж 140 країн світу [22]; в) використання сучасних технологій, так використання сучасних технологій, таких як онлайн-курси та вебінари, дозволяє зробити професійний розвиток прокурорів більш доступним та ефективним; г) залучення до наукової діяльності, що сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей прокурорів.

Підкреслимо, що професійний розвиток працівників прокуратури є запорукою успішного функціонування системи кримінального правосуддя. Кращі практики, такі як безперервне професійне навчання, обмін досвідом, використання сучасних технологій, залучення до наукової діяльності та розвиток лідерських якостей, повинні бути враховані при розробці програм професійного розвитку прокурорів. Аналіз дослідження «Comparative study on initial training for public prosecutors» [23], яке було підготовлено Джеремі Макбрайдом та Джоном Пірсоном під егідою проекту РЄ «Продовження підтримки реформи кримінальної юстиції в Україні», який реалізувався в рамках «Програми належного врядування та прав людини в Україні, 2015-2018» дозволяє виокремити якості та компетенції, якими повинен володіти прокурор.

Так, до переліку якостей прокурора належать такі: прокурор повинен мати високий авторитет та позитивні людські якості, у тому числі добросовісність та безсторонність, що робить неможливим призначення осіб, засуджених за правопорушення, за які передбачають покарання у вигляді позбавлення волі, а також виправдовує деякі перевірки інформації про кандидатів на посаду. Крім того, прокурори повинні діяти автономно та зберігати професійну конфіденційність. Ще одна важлива якість - це розуміння, що є необхідним для того, щоб діяти справедливо та поважати права людини під час кримінальних проваджень, а також якими мають бути та є ідеали та етичні обов'язки прокурора. До того ж прокурори повинні мати «відповідну правову кваліфікацію». Крім того, вбачається за необхідне, щоб прокурори володіли деякими більш практичними та професійними навичками. Окремі вимоги можуть стосуватися громадянства та стану здоров'я, проте вимоги щодо стану здоров'я не повинні містити нечітких формулювань. Окрім того, також можливі вимоги щодо володіння мовою [23, с. 6-8]. Також у дослідженні вказується про необхідність навчання відповідно до стандартів, в яких наголошено на тому, щоб підготовка прокурорів включала в себе етичні правила, право і права людини, професійну ідентичність і розуміння контексту, у якому вони працюють, а також деякі більш практичні питання, що стосуються роботи прокурорів.

Продовжуючи аналіз зупинимось на наукових точках зору щодо того, що включають в себе поняття «професіоналізм» та «професіоналізм працівників прокуратури». Поняття «професіоналізм» не має однозначного визначення та є багатоаспектним. Так, Ю. Дайсон та Т. Брайс акцентують увагу на розвитку компетенцій та навичок як ключових складових професіоналізму, особливо в контексті соціально-культурної специфіки [24]. Ф. Фарр та Е. Ріордан розглядають професіоналізм крізь призму формування професійної ідентичності та розробки індивідуальних практичних теорій [25]. З іншого боку, П. Фішер та Ю. Дж. Лео підкреслюють важливість адаптації до різноманітних професійних ролей [26]. Вважаємо, що професіоналізм є комплексним поняттям, який включає глибоке розуміння своєї професійної сфери та потребує від працівника постійного розвитку та самовдосконалення. На нашу думку, поняття «професіоналізм працівників прокуратури»

має включати як елемент - глибоке розуміння своєї професійної сфери, що включає як етичні правила, так і сутність прав людини, професійну ідентичність і розуміння контексту, у якому вони працюють, а також деякі більш практичні питання, що стосуються роботи прокурорів, які потребують від працівника прокуратури постійного розвитку та самовдосконалення. Для досягнення високого рівня професіоналізму, зокрема, працівниками прокуратури, сьогодні необхідно мати не тільки глибокі теоретичні знання, які поєднуються з практичними навичками, а також необхідно володіти цифровими навичками, розвивати критичне мислення тощо.

Так, зокрема, можна виокремити одним з аспектів цифрової трансформації професії «прокурор», як і інших юридичних професій, а саме широке впровадження нових технологій, тому що штучний інтелект та інші інноваційні рішення знаходять все більше застосування в юридичній практиці та відкривають нові можливості для автоматизації рутинних завдань, підвищення ефективності роботи та прийняття більш обґрунтованих рішень. Зі збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всіх сферах суспільного життя виникає потреба в підвищенні якості підготовки працівників для створення можливості модернізації економіки країни відповідно до сучасних вимог», - зазначено в Концепції розвитку цифрових компетентностей [27]. Основні засади та напрями державної політики у сфері професійного розвитку працівників, у тому числі працівників прокуратури, - вказані у Законі України «Про професійний розвиток працівників» [28]. [та у Професійному стандарті професії «Прокурор» від 26.12.2024 р. \[29\]](#). Цей Професійний стандарт передбачає не лише глибоке знання працівниками прокуратури законодавства, але й високий рівень цифрової компетентності, що визначається у [Концепції розвитку цифрових компетентностей](#), цифрова компетентність як динамічне поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів та інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Ця комбінація визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність з використанням таких технологій.

Хоча існують різні наукові погляди до визначення поняття «цифрові компетентності» серед українських та закордонних науковців, їх точки зору сходяться щодо того, що в основі пізнання цього поняття полягає низка базових елементів: знання цифрових технологій, уміння працювати з ними та використання їх на практиці. В Професійному стандарті професії «Прокурор» зазначено [29], що прокурори повинні мати такі цифрові компетентності: 1. Здатність використовувати цифрове обладнання, системне та прикладне програмне забезпечення (застосунки, у т. ч. онлайн), мережу Інтернет для вирішення робочих завдань. 2. Здатність добирати та зберігати дані, інформацію, цифровий контент. 3. Здатність інтерпретувати дані, інформацію та цифровий контент. 4. Здатність створювати та редагувати цифровий контент у різних форматах, відповідно до вимог. 5. Здатність застосовувати цифрові технології та інструменти для професійної комунікації та співпраці. 6. Здатність захищати цифрові пристрої, цифровий контент та цифрову ідентичність.

На нашу думку, такий підхід дозволяє забезпечити ефективне виконання трудових функцій покладених на працівників прокуратури, а саме: - організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням та сприяти розвитку правової системи в цілому; - вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження; - нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; - підтримання публічного обвинувачення в суді; - представництво інтересів держави в суді у

виключних випадках і в порядку, що визначені законом; - нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (згідно з Перехідними положеннями Конституції України); - здійснення міжнародного співробітництва; - інші повноваження, передбачені Законом України «Про прокуратуру», іншими ЗУ та нормативно-правовими актами; - координація діяльності правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності; - сприяння розвитку правничої професії, зокрема, шляхом спеціальної підготовки нових поколінь прокурорів через керівництво практикою студентів-правників, стажуванням/підготовкою прокурорів-стажистів; та в цілому сприяти розвитку національної правової системи.

Водночас аналіз Професійного стандарту дозволяє вказати на неврегульованість деяких питань. Так, в ньому не міститься набору правил та норм поведінки, так званого «цифрового етикету прокурорів», який би визначив важливі обов'язкові моменти у комунікаційних процесах професійної діяльності цифрового формату (наприклад, щодо правил поведінки у внутрішньому та зовнішньому цифровому професійному середовищі).

Підсумовуючи, важливо вказати, що цифровізація діяльності органів публічної влади, у тому числі прокуратури, є одним із ключових завдань розвитку нашої держави та необхідним інструментом подолання корупції. Діджитал-процеси дозволяють вдосконалювати роботу, ефективно проводити розслідування, діяти неупереджено та більш ефективно. Зазначимо декілька важливих етапів трансформації в цьому напрямку. Так, одним з етапів ІТ-трансформації прокуратури, за словами І. Венедіктової, є старт повноцінної роботи електронного кримінального провадження – інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування. Зокрема, Е-case дасть змогу пришвидшити процес проходження процесуальних документів, передачі справ. Дані будуть доступні онлайн для слідчих, дізнавачів, прокурорів, слідчих суддів та суду. Крім того система спростить процедуру доступу до матеріалів стороні захисту [30]. НАБУ та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) у вересні 2022 р. стали інтенсивно використовувати системи електронного кримінального провадження eCase Management System, що однак, довелося призупинити у зв'язку з повномасштабним вторгненням 24.02.2022. Станом на грудень 2022 р. у eCase містилася інформація про 306 кримінальних проваджень [31]. Серед пріоритетних рекомендацій Єврокомісії у Звіті 2024 щодо оцінки прогресу України у сфері запобігання та боротьби з корупцією [32] вказано і на невідкладне завершення впровадження та повноцінного використання системи e-Case для антикорупційних органів та ВАКС.

Ще один етап розвитку, це система цифрового розслідування, так звана електронна кримінальна справа (Е-кримінальне провадження), яка, на думку М. Бойка та Г. Резнікової, дозволяє забезпечити безперервний онлайн доступ до матеріалів кримінального провадження, значне зменшення кількості порушень термінів проведення розслідувань, можливість оперативного запиту електронних санкцій, транспарентність переслідування та мінімізацію ризиків фальсифікації, дистанційний системний відомчий контроль, прокурорський нагляд та зниження кількості порушень конституційних прав громадян [33].

На процеси цифровізації правоохоронної сфери вказують і інші ініціативи. Так, Офіс Генпрокурора запустив бета-тест публічного дашборду Єдиного реєстру досудових розслідувань. [Дашборд ЄРДР](#) - це аналітичний модуль, що цифровізує дані прокуратури й судів щодо кримінальних правопорушень, які стосуються бізнесу в Україні. Він містить

дані про статистику розслідувань та розгляду в судах справ у зручному для аналізу й сприйняття форматі [34]. «Фактично кожен отримує зручний інструмент аналізу даних, які раніше були доступні в десятках таблиць чи взагалі закриті. Це революційний крок, який покращує взаємодію бізнесу та держави й робить діяльність правоохоронної системи більш прозорою», - зазначає Михайло Федоров [34].

У підсумку зазначимо декілька основних тез: по-перше, незалежність прокуратури є фундаментальною вимогою для забезпечення ефективного та справедливого здійснення правосуддя в Україні; по-друге, професіоналізм та постійний розвиток прокурорів, особливо в умовах сучасних ризиків та процесів цифрової трансформації, є запорукою успішного функціонування системи кримінального правосуддя. Прокурори повинні постійно підвищувати свій професійний рівень, вдосконалювати знання та навички, володіти високими моральними якостями, такими як доброчесність, безсторонність та об'єктивність. Працівники прокуратури повинні мати глибокі знання законодавства, розуміти етичні принципи та стандарти професійної діяльності, а також володіти практичними навичками, необхідними для ефективного виконання своїх державних та трудових функцій. Важливо, що новий Професійний стандарт професії «Прокурор» передбачає наявність у прокурорів низки цифрових компетентностей, таких як використання цифрового обладнання та програмного забезпечення, робота з цифровим контентом, цифрова комунікація та співпраця, захист цифрової інформації. Розвиток цих компетентностей є необхідним для успішної професійної діяльності прокурора та подальшого професійного розвитку працівників прокуратури в умовах цифрової трансформації; по-третє, цифровізація діяльності прокуратури є інструментом підвищення ефективності та прозорості, що включає впровадження електронного кримінального провадження та інших цифрових систем, що є важливим кроком на шляху підвищення ефективності, оперативності та прозорості роботи прокуратури. Це сприяє подоланню корупції, покращенню взаємодії з суспільством, а також забезпеченню дотримання прав громадян у цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19.09.2019 р. № 113-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20>
3. Порядок проходження прокурорами атестації: затв. наказом Генпрокурора від 03.10.2019 № 221 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0221900-19#Text>
4. Результати реформування прокуратури URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/rezultati-reformuvannya-prokuraturi>
5. Оцінка державної політики у сфері реформування прокуратури України протягом 2014-2023 років / М. Хавронюк, Є. Крапивін, Д. Писаренко, 2023 р., 200 с. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2024/09/Otsinka-reformuvannya-prokuratury-2014-2023.pdf>
6. Берназюк Я. Міжнародні стандарти участі прокурора у судовому провадженні поза межами кримінального процесу. «Судово-юридична газета», 11 червня 2020 р. Сайт Судової влади України. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/952570>

7. Ukraine 2024 Report. Accompanying the document. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of regions 2024 URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

8. [Мельник Р. С.](#) Адміністративно-господарське право як структурний елемент системи адміністративного права: зарубіжний досвід та національні особливості. *Право і Безпека*. 2010. № 2. С. 55-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2010_2_14

9. Павленко Д.Ю. Адміністративні функції прокуратури України. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2024. 275 с. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u145/dis_pavlenko_d.pdf

10. Pavlenko D. Foreign experience in the regulating of administrative legal functions of the prosecution service. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2023. № 5. P. 66-74.

11. Our legal state requires commitment and trust! (n.d.). Retrieved from URL: https://www.generalbundesanwalt.de/DE/Home/home_No.de.html

12. News from the Minister of Justice. (n.d.). Retrieved from URL: <http://www.justice.gouv.fr/le-gardedes-sceaux-10016/>

13. Constitution of the Republic of Poland (1997). URL: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>

14. Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. «Prawo o prokuraturze»: tekst ujednolicony. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. 2016. Poz. 177. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160000177/U/D20160177Lj.pdf>

15. Банах С.В. Міжнародні стандарти організації та управління в органах прокуратури. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право, 2020. 8. С. 140-148.

16. Шапошник А.С. Адміністративно-правові засади діяльності прокурора в Україні. Дис. на здоб. наук. ступеня доктора філософії за спец. 081 Право. Суми, Сумський державний університет, 2023. 279 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/93687/3/Shaposhnyk_A.S._PhD_thesis.pdf;jsessionid=458A1819E66B6FEDE144B312A17B5F8E

17. Бисага Ю.М., Швед І.І. Реалізація функцій органами прокуратури як елемент механізму забезпечення конституційної безпеки держави. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 541–546. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.94>

18. Крапивін Євген, Писаренко Дарія Прокуратура як у Європі: чи є успіхи в Україні та що потрібно змінити? URL: <https://tomorrowlawyer.org/en/a-prosecutors-office-like-in-europe-are-there-any-successes-in-ukraine-and-what-needs-to-be-changed/>

19. Рябовол Л.Т. Документи Ради Європи як основа для реформування прокуратури в Україні. Наукові записки. Серія: Право. 2021. Вип. 10. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-5>

20. Стратегія розвитку прокуратури на 2021-2023: затв. наказом Генерального прокурора 16.10.2020 р. № 489 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0489905-20#Text>

21. Положення про систему підвищення кваліфікації прокурорів, затв. наказом Генерального прокурора від 15 червня 2021 року № 200 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/go/v0200905-21>

22. Міжнародна асоціація прокурорів URL: <http://www.iap-association.org>
23. Comparative study on initial training for Public prosecutors URL: <https://rm.coe.int/comparative-study-on-initial-training-for-public-prosecutors/1680787478>
24. Dyson, Y. D., & Brice, T. Embracing the village and tribe: Critical thinking for social workers from an African-centred approach. Journal of Social Work Education, 2016. 52(1), p. 108-117. URL: <https://doi.org/10.1080/10437797.2016.1112648>
25. Farr, F., & Riordan, E. Tracing the reflective practices of student teachers in online modes. ReCALL, 2015, № 27(1), p. 104-123. URL: <https://doi.org/10.1017/S0958344014000299>
26. Fisher, P., Chew, K., & Leow, Y. J. Clinical psychologists' use of reflection and reflective practice within clinical work. Reflective Practice, 2015, 16, p. 731-743. URL: <https://doi.org/10.1080/14623943.2015.1095724>
27. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження КМУ від 03.03.2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
28. Про професійний розвиток працівників: Закон України № 4312-VI від 12.01.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4312-17#Text>
29. Професійний стандарт професії «Прокурор». URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/695-ps_prokuror_1.pdf
30. У прокуратурі запрацює електронне кримінальне провадження – Венедиктова. 11.05.2021 URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3243293-u-prokuraturi-zapracue-elektronnekriminalne-provazhenna-venediktova.html>
31. Інформація про eCase від НАБУ URL: <https://nabu.gov.ua/tags/ecase/>
32. Звіт Єврокомісії 2024 – оцінка прогресу України у сфері запобігання та боротьби з корупцією URL: <https://smu.dsp.gov.ua/anticordept/zvit-ievrokomisii-2024-otsinka-prohresu-ukrainy-u-sferi-zapobihannia-ta-borotby-z-koruptsiiei/>
33. Бойко М., Резнікова Г. Е-кримінальне провадження: бути чи ні? 04.06.2021. URL: <https://loyer.com.ua/uk/e-kryminalne-provazhennya-butychy-n>
34. Інформація про [Дашборд ЄРДР](#) від 06.08.2024 URL: <https://khoda.gov.ua/cifrov%D1%96zac%D1%96ja-pravoohoronno%D1%97-sferi%3A-of%D1%96s-genprokurora-zapustiv-beta-test-publ%D1%96chnogo-dashbordu-%D1%94dinogo-re%D1%94stru-dosudovih-rozsl%D1%96duvan>